

Petar Šimunović:
Uvod u hrvatsko imenoslovlje.
Golden marketing — Tehnička knjiga,
Zagreb, 2009., 382 str.

Imenoslovlje (još se zove i onomastika, prema grč. ὀνομαστικός 'koji se odnosi na ime', od ὄνομα 'ime') osebujna je grana lingvistike (posebice leksikologije) koja se bavi znanstvenim proučavanjem najrazličitijih aspekata i pitanja vezanih uz vlastita imena, kao što su njihov nastanak (odnosno podrijetlo, starost, etimologija), njihovo iskonsko značenje (npr. od kojih su se apelativa razvila, jesu li u početku označivala podrijetlo, profesiju ili poziv i sl.), njihov odnos prema jeziku zemlje u kojoj se rabe, prema jezicima susjednih zemalja ili pak prema izumrlim jezicima, njihovu zemljopisnu proširenost, njihove strukturalne značajke i sistematiku.

Imenoslovlje obuhvaća proučavanje dviju osnovnih skupina: proučavanje osobnih imena ljudi (antroponomastiku) i zemljopisnih imena (toponomastiku), ali unutar svake od njih postoje podskupine. Tako antroponomastika obuhvaća proučavanje osobnih imena koja se biraju (npr. krsna imena; usp. engl. *given names*) i imena koja se nasljeđuju (prezime-na), i jedna i druga obično danas sa službeno priznatom vrijednošću i manje ili više stalna te oblikom ustaljena, ali postoje i osobna imena za uporabu u neobveznim oblicima komunikacije (nadimci), koja su nestalnija i podložnija mijenama; dok službeno ime i prezime, u načelu nepromjenljivo i stalno, osoba obično nosi cijeli život i u svakoj prilici, nadimak se može od razdoblja do razdoblja zamijeniti drugim, a osoba može nositi i više nadimaka. Toponomastika obuhvaća proučavanje mjesnih imena u najširem smislu riječi, od imena naseljenih mjesta, imena zemalja, krajeva i predjela, imena gora (oronimi), vodenih površina i tokova (hidronimi), otoka (nezonimi) itd.

Budući da, za razliku od drugih riječi, imena nerijetko čuvaju vrlo stara jezična stanja, ona omogućavaju važne uvide u prapovijest i povijest, u leksičku geografiju te u odnose jezične srodnosti. Zbog njihova jednoznačnoga odnosa prema određenim osobama, narodima, mjestima, zemljama i sl. (ime se — u načelu — odnosi samo na jednu jedinku, a ne na članove skupine ili vrste), kao i zbog razmjerne starine takve jezične gra-

đe, njihovo proučavanje pruža važna objašnjenja o pitanjima prapovijesti i rane povijesti pojedinih zemljopisnih predjela ili ljudskih skupina (sve što znamo o nestalim jezicima nekih starih naroda crpimo i rekonstruiramo nerijetko samo iz sačuvanih popisa imena osoba ili mjesta), kao i o problemima jezične raznolikosti te jezične srodnosti (sustav imena na nekom prostoru može potjecati iz razdoblja koje je prethodilo ustaljivanju jezika koji se danas na tom prostoru govori). Budući da se imena po mnogim značajkama razlikuju od »običnih« riječi jezičnoga leksika (apelativa), budući da vlastita imena imaju barem djelomice različit ustroj i strukturu nego »obične« riječi jezika, za njihovo proučavanje nisu uvijek dovoljne samo standardne lingvističke metode, nego treba poznavati i neke specifične postupke, a za uspješno proučavanje imena nerijetko je nužno zadirati i u mnoga područja susjedna s lingvistikom (povijest, zemljopis, povijest religije, folklor, materijalna kultura itd.). Zbog svega toga imenoslovlje je nužno razvilo svoje specifične metode istraživanja i svoje specifične metode analize, ali je i jedno od najzahtjevnijih područja lingvistike.

Temelje modernomu hrvatskomu imenoslovlju kao jezikoslovnoj disciplini izgradio je svojim mnogobrojnim radovima iz antroponomastike i toponomastike tijekom pola stoljeća Petar Skok. Zbog složenosti imenoslovlja kao discipline, Skok je imao u tom području malo nastavljača. Jedini među njima kojemu je to postalo glavno područje jezikoslovnoga rada (uz dijalektologiju) bio je akad. Petar Šimunović, neosporno najplodniji hrvatski onomastičar i stručnjak europskoga formata. Otkako je, kao suurednik, s pokojnim prof. Valentinom Putancem počeo raditi na prezimenima Hrvatske (*Leksik prezimena S. R. Hrvatske*, Zagreb, 1976.), akad. Šimunović do danas nije prestao baviti se tim teškim područjem jezikoslovlja, objavio je više sveobuhvatnih onomastičkih repertoara (npr. s F. Maletićem *Hrvatski prezimenik*, I—III, Zagreb, 2008.), više knjiga sinteza (*Istočnojadranska toponimija*, Split, 1986.; *Hrvatska prezimena*, Zagreb, 2008.) te velik broj studija o konkretnim onomastičkim pitanjima pa je knjiga koju ovdje prikazujemo samo logička kruna tih dugotrajnih napora. Stručnjak će u toj knjizi naći usustavljen prikaz problema hrvatskoga imenoslovlja i opis metoda kojima se imena proučavaju, početnik koji se za ovo područje zanima naći će pouzdan vodič kroz to prilično zamršeno područje jezikoslovlja, zainteresirani pak laik štivo puno zanimljivih obavijesti koje se iz imena daju iščitati. Osim Proslova (str. 11—12) koji knjigu kratko predstavlja, knjiga je podijeljena u šest velikih razdjela: I. *Uvod u imenoslovlje* (str. 13—60); II. *Život imena* (str. 61—140); III. *Antroponimija* (str. 141—208) IV. *Toponimija* (str. 209—320); V. *Imena ostalih namjena* (str. 321—368); VI. *Krematonimija* (str. 369—382). Tekst je popraćen mnogobrojnim ilustracijama i preglednim kartama.

U *Proslovu* autor objašnjava kako je knjiga nastala i o kojim se pitanjima imenoslovlja čitatelj u njoj može obavijestiti. U prvom poglavlju (*Uvod u imenoslovlje*) najprije se iznose osnovni podaci o onim povijesnim činjenicama koje su važne za razumijevanje hrvatskih imena (prvi stanovnici naših prostora, Grci i Rimljani te aree grčkoga i latinskoga jezika na Balkanskom poluotoku, seobe naroda, povijest političkih tvorevina, skupine stanovništva na rubu povijesti itd.). Donose se zatim sažeto sustavni podaci o onomastici kao disciplini, o značajkama imenovanja i funkcijama imena, o odnosu apelativa i imena, o značajkama imenske tvorbe itd., te kako se dijalekti odražavaju u imenima mjesta i osoba. Izlaganje je popraćeno pomno odabranim ilustrativnim primjerima.

Drugo poglavlje (*Život imena*) nastoji prikazati razvoj hrvatske onomastike i izložiti probleme i pitanja najvažnija za nju. Nastavljajući se na usputne bilješke o značenju imena kod nekih starih autora (Konstantin Porfirogenet, Pavao Ritter Vitezović) akad. Šimunović kratko ocjenjuje prinos što su ga proučavanju hrvatskih imena dali pojedini jezikoslovci, domaći i inozemni, od kraja XIX. st. do naših dana (Konstantin Jireček, Tomislav Maretić, Antun Mayer, Petar Skok, Blaž Jurišić, Milivoj Pavlović, France Bezlaj, Mate Suić, Valentin Putanec, Božidar Finka, Velimir Mihajlović, Mate Šimundić, Pavao Tekavčić). Svaki je od njih proučavanju hrvatskih imena pristupao s drugačijim ciljevima, ali su svi oni zajednički svestrano osvijetlili pitanja hrvatske onomastike. No Petar Skok neosporno je središnja ličnost hrvatske onomastike. Slijedi zatim prikaz teorija i metoda na kojima su spomenuti onomastičari temeljili svoja istraživanja. Važan je razdio o hrvatskoj onomastičkoj terminologiji u kojem se uz svaki naziv daje i njegovo kratko objašnjenje. Nakon toga se pregledno ocjenjuju rezultati i dostignuća onomastičkih istraživanja u Hrvatskoj, kronološki i prema razdjelima, a posebno se prikazuje hrvatska antroponimija nakon II. svjetskoga rata (pojava naglašeno ideologiziranih imena), zatim nasilna preimenovanja u doba talijanske okupacije u Istri, pa štokavizacija čakavskih i kajkavskih imena i sl. Slijedi nakon toga prikaz problema vezanih uz popisivanje imena i stvaranje baza onomastičkih podataka, pitanje onomastičkih časopisa i skupova, onomastičkih rječnika itd. Za onomastičara je bitno poznavati vrela iz kojih se crpi građa za proučavanja, pa se zato sažeto ali sustavno prikazuju katastri, povijesni ratni zemljovidi i urbari kao vrela za proučavanja. Posebna je pozornost posvećena prikazu uloge etimologije u proučavanju imena, a pritom se sažeto prikazuje kako je Petar Skok primjenjivao etimološke metode u onomastici, da bi se zatim jednako tako prikazali suvremeni pristupi etimološkim istraživanjima u onomastici. To veliko poglavlje zaključuje se izlaganjem ono-

mastičkih pitanja u vezi s pojedinim kategorijama imena (imena predslavenskoga /indoeuropskoga/ i slavenskoga podrijetla; novija strana imena; supastratna, adstratna, superstratna; imena na graničnim etničkim i jezičnim prostorima, te slavensko-neslavenski granični pojasi u hrvatskoj toponimiji; prilagodba hagionima i eklesionima u prvim stoljećima hrvatske evangelizacije). Poglavlje se završava raspravom o odnosu imena i norme standardnoga jezika, kroz povijest i danas, a na samom kraju prikazuje se problem egzonima, prevedenih i pomodnih imena te hrvatski zakon o osobnom imenu.

Sadržajem i građom vrlo je složeno i iduće poglavlje *Antroponimija*. Osobna imena prikazuju se prema podrijetlu (praslavenska i predslavenska, strana imena i njihova motivacija), zatim se raščlanjuje njihova tvorba (deminutivi i hipokoristici) i analizira plodnost pojedinih sufiksa, analiziraju se ženska imena, semantička strana osobnoga imena. Unutar toga poglavlja posebno se prikazuju prezimena, njihovo podrijetlo i tvorba, s tim da ovdje treba spomenuti da je upravo na području prezimena akad. Šimunović dao više kapitalnih prinosa. U završnom dijelu prikazuju se i ostale, specifične vrste osobnih imena, kao npr. nadimci, rodovska imena, heraldička imena i dinastička imena, te etnonimi i etnici, pseudonimi, imena nahoda. Tako se ističe kako su nadimci jedna od najstarijih antroponimnih kategorija i jedna od najafektivnijih, da oni najčešće uz onomastičko čuvaju i leksičko značenje kojim su (bili) motivirani, da su najizravnije proizvod govorne komunikacije, da su nerijetko bili ishodište za nastanak prezimena i sl. Osobito danas, nadimci dolaze kao priimci uz (izabrano) osobno ime ili naslijeđeno prezime, a to znači da se, u ovom posljednjem slučaju, mogu odnositi na cijele obitelji ili skupine. Ističe se pritom kako je u imenskom obrascu (ime, prezime, nadimak) nadimak najnestalniji član, koji se rabi najčešće u neslužbenoj komunikaciji; dok se osobno ime dobiva, a prezime nasljeđuje, nadimak se stječe, zarađuje. Također se upozorava na velike razlike u učestalosti i uporabi nadimaka u pojedinim zajednicama. Dok u jednim zajednicama dolaze sporadično i nose ih samo neki pojedinci, osobito u malim i zatvorenim zajednicama nadimci su gotovo obvezna satavnica, doduše govorna i neslužbena, u imenovanju osoba. Istražuje se također, na mnogobrojnim analiziranim primjerima iz starih hrvatskih dokumenata i iz suvremene stvarnosti, odnos između nadimka i prezimena i pokazuje kako su mnogi nadimci postali prezimena. Posebice se obrađuju obiteljski nadimci. Osobito je važan razdio o imenima naselja (o ojkonimiji) jer se ta vrsta u hrvatskoj onomastici do sada slabije sustavno proučavala.

Složenoj problematici proučavanja imena mjesta posvećeno je četvrto

i najveće poglavlje u knjizi *Toponimija*. Svako od vrsta toponimije (ojkonimija, urbonimija, mikrotoponimija, oronimija, hidronimija) posvećeni su razdjeli u kojima se razmatraju pitanja etimologije, značenjske motivacije, tvorbe, raširenosti i klasifikacije, i sl. Posebno je važan razdio o imenima naselja (o ojkonimima) jer se ta vrsta toponima u hrvatskoj onomastici nije sustavnije i temeljitije proučavala. Autor zato nastoji odrediti kulturno-povijesne okolnosti i jezične postupke u imenovanju koji su karakteristični za nastanak ojkonima. Ispituju se tako i klasificiraju ojkonimi po regijama, u vezi s procesima hrvatskoga naseljavanja, sa stajališta njihove značenjske motivacije, nastoje se utvrditi tvorbene skupine ojkonima, a ocjenjuje se i današnje stanje (rezultati i dosezi) hrvatske ojkonimije. Urbonimima (imenima gradova i imenima ulica i gradskih dijelova) posvećen je poseban razdio, a posebno se istražuju urbonimi prema pojedinim kategorijama (imena gradova koji su preživjeli od antike do danas: Krk, Motovun, Nin, Poreč, Pula, Split, Trogir, Zadar; ranosrednjovjekovni hrvatski gradovi koji ne nastavljaju antičke urbane cjeline: Dubrovnik, Hvar, Korčula, Šibenik; gradovi nastali oko utvrda: Knin, Rijeka) te imena gradova u središnjoj i sjevernoj Hrvatskoj (Varaždin, Vukovar, Zagreb). Zatim se za niz imena hrvatskih povijesnih gradova navode etimološka i onomastička objašnjenja, da bi se potom opisala semantička tipologija i tvorbena struktura urbonima. Na sličan se način u idućem razdjelu raščlanjuju hrvatski mikrotoponimi (zemljišna imena). Najprije se izlažu njihove opće značajke sa stajališta izvanjezične i jezične motiviranosti, starosti, raznolikosti itd., da bi se zatim dala njihova klasifikacija, naveli pojedini značenjski poticaji za imenovanja, izložile tvorbene kategorije, regionalne i dijalekatske značajke i sl. U kratkom razdjelu o gorskim imenima (oronimima) prikazuju se naprije praslavenski elementi, zatim hrvatski, oronimi i nova neslavenska imena gora. U iznimno bogatoj hrvatskoj hidronimiji, nakon općih napomena o imenima vodnih tokova, analiziraju se praslavenska te staroeuropska i indoeuropska imena hrvatskih vodnih tokova, navode se opće značajke slavenskih hidronima, zatim regionalne osobine u hrvatskoj hidronimiji te semantičke i tvorbene značajke hrvatskih hidronima. Posebno se analiziraju strani te administrativno ili umjetno nadjenuti hidronimi, postojanost hidronima (nerijetko pripadaju najstarijim očuvanim jezičnim elementima, posebice kada je riječ o imenima velikih tokova), uloga apelativa u nastanku hidronima. Tomu je razdjelu dodan prilog s prikazom i analizom (semantičko-motivacijskom, morfološkom, akcenatskom) slavonskih vodnih imena Stjepana Sekereša.

U posebnom razdjelu obrađuju se imena ostalih namjena (zoonimi – imena životinja, mitološka imena i imena svetaca, kako ona starijega sla-

venskog podrijetla tako i ona kršćanska, zatim imena iz književnih djela, uključivo i ona u naslovima te prevedena imena) s velikim brojem sugestivnih primjera da bi se na kraju prikazali i osnovni problemi hrvatske imenske stilistike. Posljednji je razdio posvećen krematonimima (prema grč. $\chi\omicron\eta\mu\alpha$ 'predmet, proizvod, uporabna stvar'), tj. 'vlastitim imenima kojima se imenuju proizvodi kulturnih i društvenih tvorevina, predmeti, stvari i pojave svakodnevice', kako bi se omogućila jednoznačna identifikacija tih pojava i predmeta. Krematonimi se nalaze na samome rubu vlastitih imena (Francuska revolucija, Ilirski pokret, Aspirin/aspirin, Moderna/moderna, Crkva sv. Šimuna/crkva sv. Šimuna, Klinička bolnica »Merkur« itd.). Na velikom broju rječitih primjera prikazuju se značajke te skupine imena.

Za takvim priručnikom na hrvatskom jeziku odavna se osjećala potreba, ali svakomu tko se s problematikom proučavanja imena susreo, jasno je zašto se on pojavio istom sada. Napisati ga je mogao, kao čitku knjigu, jedino stručnjak koji je godinama ustrajno i sustavno imena proučavao, hrvao se s pitanjima njihova nastanka i etimologije, njihove značenjske motivacije i tvorbene strukture, njihove komunikacijske uloge. Upravo je takav stručnjak akademik Petar Šimunović, koji nam je ovom knjigom širom otvorio uvid u jedno iznimno složeno, bogato, ali poticajno područje jezikoslovlja — uvid u imenoslovlje.

August Kovačec